

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΤΟΥ ΧΑΡΗ ΚΟΥΠΑΤΟΥ:
«ΚΥΠΡΟΣ 1974: ΟΤΑΝ ΣΠΑΖΕΙ Η ΣΙΩΠΗ»**

Τοῦ Μητροπολίτου Πάφου κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Ἡ γενιά τοῦ συγγραφέα πού γεννήθηκε στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, κι ὅσοι γεννήθηκαν λίγο πιο πρίν ἢ λίγο πιο μετά, εἶχαν μιὰ μοναδική ἰδιαιτερότητα: Εἶδαν τήν μετάβαση ἀπό πρωτόγονους τρόπους ζωῆς στό σημερινό τρόπο τῆς βιομηχανικῆς ἀνάπτυξης. Ἔζησαν τή μετάβαση ἀπό τό λυχνάρι στή λάμπα πετρελαίου, ἀλλά καί στόν ἠλεκτρικό φωτισμό. Ἔζησαν καί τό Ἡσιόδαιο ἀλέτρι καί τήν διαστημική ἐποχή.

Ἡ ἴδια γενιά στήν Κύπρο εἶχε κι ἓνα ἄλλο, θλιβερό, προνόμιο: Ἔζησε στιγμές ἡρωϊκές, στιγμές ἐθνικῆς μεταρσίωσης κατὰ τή διάρκεια τοῦ ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ μας ἀγώνα, ἔκαμε ὄνειρα γιά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἀνεξαρτησίας πού ἐπετεύχθη, ἀλλά καί ἔζησε τήν τραγωδία τῆς εἰσβολῆς καί κατοχῆς τῆς πατρίδας μας.

Πραξικόπημα καί εἰσβολή δέν ἦσαν ἐγκλήματα στιγμιαῖα. Οὔτε καί, δυστυχῶς, ἐγκλήματα μέ ἀναστρέψιμα ἀποτελέσματα. Τριανταπέντε, ἀλλά καί 50 καί 100 χρόνια, στή διαλεκτική τῆς Ἱστορίας, ἂν τά ἀποτελέσματά τους μποροῦν νά ἀνατραποῦν, δέν μετροῦν. Εἶναι ἀμελητέα ποσότητα. Δέν θά ἀγωνιούσαμε τόσο γιά κάτι ἂν αὐτό ἦταν παροδικό. Ἀκόμα κι ἂν ὅλοι τῆς γενιᾶς μας σκοτωνόμασταν, ἂν αὐτοί πού θά συνέχιζαν νά ζοῦν στήν Κύπρο θά ἦσαν Ἕλληνες δέν θά ἦταν μεγάλη ἡ ζημιὰ. Οἱ ἴδιες ἀξίες, τά ἴδια ἰδανικά πού καλλιεργήθηκαν τούς τελευταίους 35 αἰῶνες θά ἐξακολουθοῦσαν νά πραγματώνονται καί στό μέλλον. Μά ἡ κατάσταση, σήμερα, εἶναι στήν πραγματικότητα πολύ πιο

δύσκολη άπ' ό,τι φαίνεται στό μέσο πολίτη.

Όλοι μας όταν αναλογιστοϋμε τά ύπάρχοντα δεδομένα, τίς δυνατότητες έξόδου άπό τά άδιέξοδα, τήν άπελευθέρωση τής πατρίδας μας μέ τήν άποτίναξη τοϋ Τουρκικοϋ ζυγοϋ, καταλαμβανόμαστε άπό άγωνία. Ή Τουρκία άνενόχλητη άπό τούς ξένους, άφοϋ τά συμφέροντά τους συμπλέουν μέ τά δικά της, παγιώνει άνενόχλητη τά τετελεσμένα τής βίας καί τής κατοχής.

Σέ τέτοιες σκέψεις βρισκόταν ό συγγραφέας, εκείνο τό πρωϊνό τοϋ 2008, όταν μετέβαινε, πεζός, άπό τό σπίτι στό ίατρείο του. Ό ίδιος βέβαια δέν παρουσιάζεται ως τό δρῶν πρόσωπο. Κύριο πρόσωπο τοϋ βιβλίου είναι ό Ήρης. Πόσο, όμως, διαφέρει άπό τόν Χάρη; Στό όνομα ένα γράμμα, Χ. Στό έπάγγελμα σέ τίποτα, στήν πόλη προέλευσης τό ίδιο, στά δεδομένα τής οϊκογένειας καί τής εύρύτερης συγγένειας, γιά ένα πού ξέρει κάπως τήν Πάφο, σέ τίποτα. Στήν ιδεολογία τό ίδιο, στους έθνικοθρησκευτικούς προσανατολισμούς πάλι τό ίδιο. Κι άρχισε, ό Ήρης, εκείνο τό πρωϊνό, νά ξεδιπλώνει μπροστά του τό παρελθόν, πού όριοθετείτο άπό τήν κατάταξή του στήν Έθνική Φρουρά μέχρι τήν άπόλυσή του. Μέσα στά χρονικά αυτά όρια, όμως, περικλείονταν γεγονότα συνταρακτικά «οϊα οϋ γέγονεν άπ' άρχής» τής Ίστορίας μας, όπως θά λέγαμε μέ τήν γλώσσα τοϋ Ευαγγελίου.

Καί πράγματι! Πώς νά μήν σαστίσει ό νοϋς τοϋ ανθρώπου μπροστά στήν καταστροφή καί τό σκηνικό πού συνιστά τή σημερινή πραγματικότητα; Άπό τήν Ίερουσαλήμ τής δόξας, τό ύψος τών άξιῶν τοϋ άγῶνα τής ΕΟΚΑ, ό Κυπριακός Έλληνισμός έξέπese στήν Ίερίχῳ τών παθῶν του καί παγιδεύτηκε στήν άνετη προσωρινότητα καί τίς πλεκτάνες τής Τουρκίας καί τών ισχυρῶν τής γῆς. Ή σταδιακή έκπτωση άπό άρχές τοϋ άμβλυναν τό έθνικό αίσθητήριό καί δέν άντιλαμβάνεται πώς υίοθέτησε, προϊόντος τοϋ χρόνου, όλες τίς θέσεις τών Τούρκων, χωρίς άποτέλεσμα. Ή μάλλον, μέ όδυνηρό άποτέλεσμα. Σέ κάθε νέα ύποχώρησή μας, οϊ Τούρκοι μεταθέτουν τό σημείο έκκίνησης τών νέων διεκδικήσεων. Στ' άλήθεια, πότε διαπραγματεύτηκαν οϊ Τούρκοι; Άπό τό 1964 μέχρι τό 1974; Άπλῶς έπιζητοϋσαν τότε παράταση χρόνου γιά

νά έτοιμάσουν τόν άποβατηγό στόλο τους. Στό διάστημα μεταξύ τής πρώτης καί δεύτερης είσβολής; Είχαν ανάγκη κάποιων ήμερών γιά νά μεταφέρουν από τήν Τουρκία, άφου είχαν ήδη δημιουργήσει τό απαιτούμενο προγεφύρωμα, πολεμικό ύλικό. "Όταν ήσαν έτοιμοι, έξαπέλυσαν τή νέα επίθεση. Μήπως διαπραγματεύονται τώρα; Δέν κουβαλούν συνεχώς έποίκους γιά αλλοίωση τοῦ δημογραφικού χαρακτήρα τής νήσου μας;

Ήταν πολύ φυσικό, στόν ήρωα, τό κύριο πρόσωπο τοῦ βιβλίου, νά δημιουργοῦνται συνειρμοί τύπου 'Αλεξανδρέττας, 'Ιμβρου καί Τενέδου. Κι άνοίγει εύκολα ή έξιστόρηση τών γεγονότων πού συνιστοῦν τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου.

Νά πῶ πρώτα πώς τό βιβλίό φέρει τόν τίτλο «Κύπρος 1974: "Όταν σπάζει ή σιωπή», άνήκει στίς έκδόσεις Κ. 'Επιφανίου, κι έκδόθηκε τό 2009. 'Αριθμεῖ 255 σελίδες καί εἶναι διαστάσεων 14x21cm. Εἶναι άφιερωμένο στους 'Υποψηφίους 'Εφέδρους 'Αξιωματικούς Πεζικοῦ Κώστα Σαββίδη από τόν Στατό καί 'Ανδρέα Χρίστου από τήν Πέτρα, πού έπесαν κατά τή δεύτερη φάση τής είσβολής στήν 'Αγλαντζιά.

Τό βιβλίό προλογίζει ό Μιχαλάκης Μαραθεύτης, ό γνωστός εκπαιδευτικός, διευθυντής τής Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας Κύπρου, μ' ένα βαθυστόχαστο πρόλογο. 'Ακολουθεῖ ένα εισαγωγικό σημείωμα από τόν συγγραφέα στό όποιο έπεξηγεῖ τό γιατί ώθήθηκε στή συγγραφή τοῦ ιστορικοῦ αὐτοῦ άφηγήματος. Λέει χαρακτηριστικά πώς ό λόγος ήταν: «'Η άγωνία του γιά τίς νέες τάσεις στήν 'Ιστορία, ό έντεχνος έφησυχασμός καθώς καί ή άδικαιολόγητη συσκότιση τών σφαγῶν καί τών βάρβαρων καταστροφῶν πού έγιναν τό καλοκαίρι τοῦ 1974» (σελ. 17-18). Τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου χωρίζεται σέ 19 άνισομερῆ κεφάλαια.

Ό 'Αρης, ό ήρωας τοῦ ιστορικοῦ άφηγήματος, εἶναι έντονα θρησκευόμενη προσωπικότητα. 'Επιζητᾶ παντοῦ τήν θεία ένίσχυση καί τόν θεῖο φωτισμό. Δύο φορές στό βιβλίό ὑπάρχει ή εἰκόνα τής Παναγίας, τό δέ βιβλίό κλείνει μέ επίκληση πρὸς αὐτή. Τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ζητεῖ καί κατά τή διάρκεια τών

μαχῶν.

Ὁ Ἄρης παρουσιάζεται καί ἔντονα πολιτικοποιημένος. Δέν κατατάσσεται στό στρατό στήν ἡλικία τῶν 18 χρονῶν, ἀλλά μετά ἀπό τήν ἀποφοίτησή του ἀπό τό Πανεπιστήμιο. Ἡ ἡλικιακή ώριμηση, ἀλλά καί ἡ μόρφωση, καθῶς καί ἡ βίωση στήν ἴδια τήν Ἑλλάδα τῶν ἔργων τῆς Χούντας, τόν κάνουν ἔντονα ἀντιχουντικό. Θά εἶχε ὅπωςδήποτε καταβολές Δημοκρατίας καί ἀπό τό σπῆτι, μά τέτοιες εἶχαν κι ἄλλοι πού, ὅμως, παρασύρθηκαν. Αὐτή ἡ ἀντιχουντική τοποθέτησή του, παρόλο πού δέν τήν ἐκδήλωνε σέ χώρους ἔντονα χουντοκρατούμενους, ὅπως ἦταν ἡ Ε.Φ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί ἡ ΣΕΑΠ, τόν ταλαιπώρησε ἀρκετά. Ἔγιναν μάλιστα καί συγκεκριμένες ἀπόπειρες ἐξόντωσής του.

Ὁ χρόνος πού πέρασε ἀπό τά τραγικά γεγονότα τοῦ 1974, ἔδρασε σάν φίλτρον πού ἀπομάκρυνε συναισθηματισμούς, ὑπερβολές, ὑποκειμενικές τοποθετήσεις. Ἔτσι ἡ ἐξιστόρηση, ὅταν ἀκόμα ἄπτεται ἐκείνου τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ καί τῆς ἐπαίσχυντης προδοσίας, εἶναι κατὰ τό δυνατό ἀντικειμενική.

Τό κύριο, ὅμως, χαρακτηριστικό τοῦ βιβλίου πού παρουσιάζουμε ἀπόψε εἶναι ὁ φιλοσοφικός στοχασμός στήν παρουσίαση τῶν γεγονότων. Ἀναζητᾷ ὁ συγγραφέας βαθύτερες αἰτίες, πού βρίσκονται πίσω ἀπό τά γεγονότα. Ψάχνει γιά ἀποτελέσματα πού ἐπηρέασαν σέ βάθος χρόνου τήν ἱστορία καί τή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Ἀναμοχλεύει τό βαθύτερο εἶναι τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Ἦδη ἀκόμα καί πρὶν ἀπό τόν πρόλογο, παραθέτει ἕνα συγκλονιστικό ἀφορισμό: «Ἡ ἡρωϊκή ἄμυνα πού ἀντέταξε ὁ Λεωνίδας μέ τούς τριακόσιους τό 480 π.Χ. κατὰ τοῦ Ξέρξη, δέν ἐπισκιάστηκε οὔτε ἀπό τήν προδοσία τοῦ Ἐφιάλτη, οὔτε ἀπό τή λεηλασία καί τήν παράδοση στήν πυρά τῆς πόλης τῆς Ἀθήνας...». Καί στή διπλανή σελίδα ἀναγράφει τό γνωμικό τοῦ Παπανούτσου: «Κλῆρος τῆς φυλῆς μας ὁ πόνος, ποτέ ὁ ἀφανισμός».

Ἐπιστήμονας ἱατρός χρησιμοποιεῖ πολλές φορές καί τίς ἐπιστημονικές γνώσεις προκειμένου νά φιλοσοφήσει τά γεγονότα τῆς ζωῆς. Λέει κάπου: «Πάντα τό κέντρο βάρους πρέπει νά εἶναι

έντός της βάσης, διαφορετικά χάνεται ή ισορροπία του σώματος. Τό 'ίδιο συμβαίνει και στη ζωή. "Όταν βγείς έξω από τη βάση σου, τότε γέρνεις και πέφτεις. "Όλα γίνονται άνω κάτω» (σελ. 27). Κι άλλου, θέλοντας να έρμηνεύσει ή να καταλάβει, έστω την άνιλεή προσπάθεια των ξένων να μειώσουν τα σύμβολα και τις αξίες μας στις συνειδήσεις των παιδιών μας, γράφει: «"Όταν αυτά που διακηρύττεις περιστρέφονται περίξ του μηδενός, μόνον άν γκρεμίσεις τα άλλα που είναι ψηλά, θά μπορέσεις να πλασάρεις τα δικά σου» (240).

Η έξιςτόρηση των γεγονότων του βιβλίου ακολουθεί άυστηρή χρονολογική σειρά. Από την κατάταξη του Άρη στην Έθνική Φρουρά μέχρι την αποφοίτηση από τη Σχολή Έφέδρων Άξιωματικών Πεζικού και την απόλυσή του. Θα κατατάξω τα 19 κεφάλαια, για σκοπούς παρουσίασης και σχολιασμού του βιβλίου, σε 4 ένότητες: Η 1η ένότητα περιλαμβάνει την περίοδο μέχρι το πραξικόπημα. Η 2η τις μέρες του πραξικοπήματος (15-19 Ιουλίου). Η 3η την πρώτη και δεύτερη φάση της εισβολής και ή 4η τό διάστημα από την έκεχειρία και μετά.

Στην πρώτη ένότητα τα ιστορικά γεγονότα - έπιστροφή από σπουδές, κατάταξη στην Έθνική Φρουρά, έπιλογή του για άποστολή στην Κρήτη προκειμένου να εκπαιδευθεί ως Έφεδρος Άξιωματικός, ματαίωση της άποστολής και παραμονή στην Κύπρο κτλ - δρούν ως ιστός προκειμένου να περιγραφεί ή άνώμαλη κατάσταση, ό παραλογισμός και ή μανία της άυτόκαταστροφής που επικρατούσαν στην Κύπρο, ύστερα από ύποδαύλιση και ύποστήριξη της Χούντας των Άθηνών εκείνη την έποχή.

"Όταν ήταν έκδηλες οι επιδιώξεις των Τούρκων, όταν διχοτομικά σχέδια μέ πάτρωνες τους Άμερικανούς και τους Άγγλους έδιναν κι επαιρναν, όταν ό Μακάριος άγωνιζόταν μέ νύχια και μέ δόντια για να κρατήσει τόν τόπο Έλληνικό, στά στρατόπεδα της Έθνικής Φρουράς έπεχειρείτο άλωση συνειδήσεων και δημιουργία γεννιτσάρων της Χούντας. «Έχθροί μας είναι οι κομμουνιστές και ό Μακάριος, όχι οι Τούρκοι ούτε κι οι Άγγλοαμερικανοί», ήταν μιά από τις προτάσεις που πιπίλιζαν οι στρατιώτες

θύματα τῶν Χουντικῶν ἀξιωματικῶν καί πού ἐνοχλοῦσε ἀφάνταστα τόν Ἄρη.

Ὁ παραλογισμός τῆς αὐτοκαταστροφῆς δίνεται σέ μισή σελίδα τοῦ βιβλίου, ὡς ἔντονη ἀνησυχία τοῦ «δόκτωρα Χρήστου», τοῦ πατέρα τοῦ Ἄρη. Οἱ ἐφημερίδες ἔγραφαν σχετικά: «Τό Σάββατο 15 Ἰουνίου 1974: Δέκα τουλάχιστον ἐκρήξεις πρωτοφανοῦς ἐντάσεως εἰς τήν Ἀμμόχωστον». «Τήν Κυριακή 16 Ἰουνίου 1974: Στίς 1,30 π.μ. τραυματίζεται ὁ Ἀντρέας Κόκκινος, ὑπεύθυνος τοῦ τμήματος πρόληψης ἐγκλημάτων Λεμεσοῦ καί δολοφονεῖται ὁ Ἀντρέας Ἀρμεύτης, ἐπαρχιακός γραμματέας τῆς ΠΕΚ Λεμεσοῦ». «Ἐνέδρα κατά ἀστυνομικῶν. Νέος φόνος φιλοκυβερνητικῶν... Ἡ Βουλή καταδικάζει μέ ἀποτροπιασμό τάς ἀνάνδρους δολοφονικάς ἐπιθέσεις καί τό ὄργιον ἐκρήξεως βομβῶν». «Μείωση τῆς θητείας ἀπό 24 σέ 14 καί σέ 12 μῆνες...». «Σκοτώνετε ἀστυνομικούς καί μακαριακούς».

Μά καί τόν ἴδιο τόν Ἄρη τόν ἀνησυχεῖ ἡ κατάσταση. Τοῦ φαινόταν πῶς κάποιοι εἶχαν πάρει διαζύγιο ἀπό τή λογική. Ὁ κίνδυνος ἦταν ἀπτός. Ἡ Τουρκία караδοκοῦσε. Ἡ Ἑλλάδα στέναζε κάτω ἀπό τά δεσμά τῆς ἐπτάχρονης δικτατορίας. Κι ὅμως, ἐνῶ ἄλλοι συνωμοτοῦσαν, οἱ ἄλλοι ὑπνωτταν. Τό ἴδιο δέν συμβαίνει καί σήμερα; Ὅλοι οἱ ἐχέφρονες βλέπουν τήν καταστροφή νά ἔρχεται. Μιλοῦν - γιατί εἶναι ξεκάθαρες οἱ προσπάθειες τῆς Τουρκίας μέ ἀριθμό ἐποίκων σήμερα πού ἂν δέν ξεπερνᾷ τόν πληθυσμό τῶν Ἑλληνοκυπρίων, εἶναι ἴσος μαζί τους - μιλοῦν λοιπόν οἱ ἐχέφρονες γιά Ἀλεξανδρεττοποίηση, γιά Ἰμβροποίηση, γιά τουρκοποίηση τῆς Κύπρου. Καί μένουμε ὡς ἐκεῖ.

Προσπάθησε κι ὁ Ἄρης νά καταστήσει κοινωνούς τῆς ἀγωνίας του γιά τά τεκταινόμενα μέ σκοπό νά προλάβει τήν καταστροφή καί ἄλλους, χωρίς ἀποτέλεσμα. Ἰδιαίτερα περιγράφεται ἡ ἐπίσκεψη σέ Πάφιον Ὑπουργόν τοῦ Μακαρίου, πού προΐστατο τότε κεφαλαιώδους σημασίας, γιά τήν ἀσφάλεια τοῦ τόπου καί τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, Ὑπουργείου. Πίστωνε, δυστυχῶς, ἡ Κυβέρνηση καί ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος μέ περισσότερη σύνεση κάποιους ἀνθρώπους. Λέει χαρακτηριστικά ὁ συγγραφέ-

ας: «Δυστυχῶς οἱ πολιτικοί φαίνεται δέν καταλαβαίνουν τή νοοτροπία χουντικῶν καθεστώτων καί τό παράλογο τῶν στρατιωτικῶν μυαλῶν». Συνειδητοποιεῖ ὅτι «μένει μόνος του, μιᾶ κραυγή ἀπελπισίας νά περιμένει μαρτυρικά τήν ὀλοκλήρωση μιᾶς προβλέψιμης τραγωδίας» (σελ. 95).

Μέ ἀφορμή τή διέλευσή τους ἀπό τήν περιοχή τῶν Βάσεων γιά νά συναντήσῃ τόν Ὑπουργό στή Λευκωσία, ὁ Ὑρῆς ἀναλύει τήν ἀνθελληνική στάση τῶν Ὑγγλων ἀπέναντι στόν Κυπριακό Ἑλληνισμό. Κι ἦταν πράγματι πάντοτε σκοτεινή καί σταθερά ἐχθρική ἡ στάση τους ἀπέναντί μας. Αὐτοί δέν ξεσήκωσαν τό Τουρκικό στοιχεῖο; Μά κι αὐτοί δέν προσπάθησαν μέ διάφορους τρόπους νά δημιουργήσουν Κυπριακή συνείδηση ὀνομάζοντάς μας ἀπλῶς ὡς Χριστιανούς καί ὄχι Ἑλληνες κατοίκους τῆς νήσου; Αὐτοί δέν ὀδήγησαν τούς ἀθῶους καί ἀόπλους Κοντεμενιώτες στούς πάνοπλους Τούρκους ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν; Αὐτοί δέν ἐπέβαλαν τά διαιρετικά στοιχεῖα στίς συμφωνίες Ζυρίχης καί Λονδίνου προκειμένου διά τοῦ «διαίρει καί βασίλευε» νά ἔχουν τό ἐπάνω χέρι στήν Κύπρο;

Καί σήμερα μήπως αὐτοί δέν πρωτοστατοῦν γιά τήν τουρκοποίηση τῆς Κύπρου; Ἀποδείξεις πολλές: Τό σχέδιο Χάνι (κατ' ἄλλους Ἀνάν), ὁ ρόλος τοῦ Ὑπατου Ἀρμοστῆ Ντέιβιντ Μίλλετ, ἡ ὑποστήριξη στά διεθνή βήματα πρὸς τήν Τουρκία, εἶναι ἀποδείξεις ἀρκούντως πειστικές. Περνώντας, λοιπόν, ἀπό τίς Βάσεις ὁ Ὑρῆς μέ τόν πατέρα του, ἦταν φυσικό νᾶ ᾔναι συναισθηματικά φορτισμένος. Κι αὐτήν τήν φόρτισή του τήν ἐξωτερικεύει στίς σελίδες 80 - 85 τοῦ βιβλίου.

Στή δεύτερη ἐνότητα τοῦ βιβλίου πού ἐκτείνεται ἀπό τή σελίδα 99 μέχρι τή σελίδα 152, περιγράφεται ἡ δράση ἀλλά κυρίως τά ὀδυνηρά βιώματα τοῦ Ὑρῆ κατὰ τίς ἡμέρες τοῦ πραξικοπήματος.

Τό πραξικόπημα εἶναι, ἀναμφίβολα, ἡ μεγαλύτερη προδοσία στή ζωὴ τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐφιάλτες δέν ἔλειψαν ποτέ ἀπό καμιά φυλὴ κι ἀπό καμιά κοινωνία. Ὅμως τέτοια ὁμαδική

παράνοια πού νά παρουσιάζει τήν προδοσία ως ἐθνική ἀποστολή, τό ἔγκλημα ως σωτήρια παρέμβαση, τή συμπόρευση μέ τά σχέδια τοῦ ἐχθροῦ ως προώθηση τῶν προαιώνιων πόθων τοῦ λαοῦ, δέν ἔχει νομίζω νά ἐπιδείξει κανένα ἔθνος καί κανέναν λαός. Δέν εἶχαν περάσει οὔτε 15 χρόνια ἀπό τό ἔπος τῆς ΕΟΚΑ, τήν ἐθνική ἀνάταση καί τά ρίγη τῆς συγκίνησης ἀκόμα καί στό ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, τούς ποταμούς τῶν αἱμάτων γιά τήν ἐλληνική ἰδέα, τήν ἐθνική ἀποκατάσταση. Καί τώρα, κατὰ τόν συγγραφέα, «τό ὄνειρο βρυκόλιασε γιατί ἡ Ἑλλάδα ἔφτασε ὄχι τή λευτεριά ἀλλά τήν σκλαβιά νά φέρει» (18).

Πολλοί στρατιῶτες, παιδιά δικά μας, θά ἔζησαν τίς μέρες ἐκεῖνες μιάν ἐσωτερική πάλη. Θά βρίσκονταν μπροστά στό δίλημμα: Νά ἀκούσουν τήν καρδιά καί τή διαίσθησή τους πού τούς ἔλεγε ὅτι ἡ γραμμή τοῦ Ἐθνάρχῃ Μακαρίου ἦταν ἡ σωστή ἐθνική γραμμή ἢ νά ὑπακούσουν στούς ἀνωτέρους τους; Προσπάθησε ὁ Ἄρης στό διάστημα ἐκεῖνο νά πείσει κάποιους νά ἀποδράσουν, νά ἀρνηθοῦν νά σηκώσουν ὅπλα ἐναντίον ἀδελφῶν, ἐναντίον ἄλλων Ἑλλήνων, μά δέν τά κατάφερε. «Γιά ποιόν θά σκοτώσετε καί θά σκοτωθεῖτε; Κανέναν δέν εἶναι ἀναλώσιμος γιά τέτοια προδοσία», τούς λέει. Μά δέν βρίσκει ἀνταπόκριση. Λέει χαρακτηριστικά ὁ ἴδιος: «Στό στρατό πολλές φορές ἐπικρατεῖ ἡ δύναμη τῆς βλακείας. Τίς περισσότερες φορές παρατηρεῖται τό φαινόμενο ἱκανοί ἄνθρωποι νά ὑπακούουν σέ διαταγές ἡλιθίων, προκειμένου νά ἀποφύγουν τίς συνέπειες πού καμιά φορά μπορεῖ νά εἶναι κι ὁ θάνατος» (111).

Μέσα ἀπό τίς περιγραφές τῆς ἐπίθεσης τῆς ΣΕΑΠ κατὰ τοῦ Ἀστυνομικοῦ Σταθμοῦ Λεμεσοῦ, ἀλλά καί τήν ἐνέδρα στό Κολόσσι στούς Μακαριακούς, πού ἔσπευσαν ἀπό τήν Πάφο νά προσπιστοῦν τή Δημοκρατία ἐναντίον τοῦ πραξικοπήματος, ὁ συγγραφέας δίνει τή φρίκη τοῦ ἀδελφοκτόνου σπαραγμοῦ, ἐνός παραλογισμοῦ πρωτόγνωρου γιά τά Κυπριακά δεδομένα. Περιγράφει καί τήν ἐγκατάλειψη τῆς θέσης του, γιά νά μήν ἀναγκασθεῖ νά σκοτώσει Ἕλληνες. Ἴσως τό χρονικό διάστημα πού διέρρευσε ἀπό τότε, νά ὁδήγησε τόν συγγραφέα στήν κριτική αὐτῶν πού

ἔστειλαν ἀνοργάνωτους τοὺς ἀντιστασιακοὺς τῆς Πάφου στὴ Λεμεσό. Ἦταν ὅμως ἔκκληση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου ἡ ἀντίσταση πρὸς τὸ πραξικόπημα. Καὶ οἱ ὥρες ἦταν τέτοιες πού δέν ἐπέτρεπαν λεπτομερῇ ὀργάνωση τῆς ἀποστολῆς. Ἡ θυσία τῶν μαχητῶν ἐκείνων ἦταν, γι' αὐτό τὸ λόγο, μεγαλειώδης. Ἔτρεξαν στοὺς καθῆκον χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται ἰδιαίτερα γιὰ μέτρα προσωπικῆς τους ἀσφάλειας.

Θὰ ἤθελα ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴ συνάφεια, νὰ κάνω μιὰ προσωπικὴ παρατήρηση, μέ τὴν ὁποία εἶμαι σίγουρος ὅτι συμφωνεῖ καὶ ὁ συγγραφέας κι ὅλοι ἐσεῖς. Κάνω τὴν παρατήρηση γιατί δέν ἔχω φόβο νὰ κατηγορηθῶ ὡς ἀντιμακαριακός: Τὸ πραξικόπημα εἶναι ὄντως μιὰ ἀπὸ τίς μελανότερες σελίδες τῆς Ἱστορίας μας. Προδοσία χειρίστης μορφῆς, χωρὶς κανένα ἐλαφρυντικό. Ἄνοιξε τίς πύλες στὴν Τουρκία πού καταδοκοῦσε, ἡ ὁποία ξεσπίτωσε, ἀτίμωσε, ρῆμαξε τὸν τόπο. Ἐχὼ τὴ γνώμη, ὅμως, πὼς ὕστερα ἀπὸ 35 χρόνια, μέ ξεκάθαρες τίς προθέσεις τῆς Ἀγκυρας, δέν θὰ πρέπει ἐμεῖς νὰ τῆς δίνουμε ἄλλοθι. Τὸ νὰ λέμε ὅτι ἐμεῖς τοὺς καλέσαμε, ὅτι ἡ δικὴ μας πλευρὰ μέ τὸ πραξικόπημα εἶναι πού φταίει, ἀπαλλάσσουμε τὴν Τουρκία ἀπὸ τίς εὐθύνες της καὶ δέν λέμε ὅλη τὴν ἀλήθεια. Τόσα χρόνια μετὰ, ἐγίναν σ' ὅλους ξεκάθαροι οἱ στόχοι καὶ οἱ σκοποὶ τῆς Τουρκίας. Ἦδη ὁ Νταβούτογλου τὸ εἶπε ξεκάθαρα: «Καὶ κανένας Τουρκοκύπριος νὰ μὴν ὑπῆρχε, ἔπρεπε νὰ τοὺς δημιουργήσουμε». Ἡ Τουρκία ἤθελε καὶ θέλει νὰ καταλάβει ὁλόκληρη τὴν Κύπρο. Τοὺς δώσαμε ἀφορμή. Θὰ δημιουργοῦσαν ἐκεῖνοι ἄλλην ἂν δέν τοὺς τὴ δίναμε. Ἄν ὁ στόχος τους ἦταν ἡ ἀποκατάσταση τῆς συνταγματικῆς τάξης, πού διασαλεύθηκε μέ τὸ πραξικόπημα, τότε γιατί δέν ἀπεχώρησαν μετὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Μακαρίου; Ἄς πάψουμε, λοιπόν, νὰ τροφοδοτοῦμε μέ ὅπλα τοὺς Τούρκους.

Στὴν ἐνότητα «Εἰσβολή» πού ἐκτείνεται στίς σελίδες 153 μέχρι 220, χρησιμοποιώντας καὶ πάλι ὁ συγγραφέας τὰ γεγονότα ὡς ἰστό, ὑφαίνει τὰ βιώματά του καὶ ἀφήνει τὰ συναισθήματά του νὰ ξεχειλίσουν. Μέσα στίς ψυχές τῶν περισσότερων Κυπρίων γκρεμίστηκε ἡ Ἑλλάδα. Τώρα ὅλοι στὴν Κύπρο φωνάζουν: «Μά-

να Ἑλλάδα μᾶς πούλησες, μᾶς πρόδωσες, μᾶς ἔφερες στό χάος» (157). Παρόλα αὐτά ἔχει τή δύναμη ὁ Ἄρης (καί πίσω ἀπό αὐτόν ὁ συγγραφέας) νά ἐπαινέσει τήν ἀνδρεία καί τήν ἀνθρωπιά ἀπ' ὅποιονδήποτε κι ἄν προερχόταν. Ἀποκαλύπτεται μπροστά στήν παλικάριά καί τή θυσία τῶν ἀνδρῶν τῆς ΕΛΔΥΚ: «Τριακόσιοι ἀπόγονοι τοῦ Λεωνίδα μάχονταν μόνοι, μετατρέποντας ἀκόμη μιά περιοχή τῆς ἀγίας γῆς τῶν Ἑλλήνων σέ νέες Θερμοπύλες... Οἱ Ἑλδυκάριοι μέ ἓνα τρελό πείσμα ἀντέχουν καί μέ ἓνα ἀνεξήγητο παραλογισμό στέκονται ἀκλόνητοι στίς θέσεις τους, ἀψηφώντας ὅποιονδήποτε κίνδυνο...» (198-199).

Ὁ συγγραφέας συμπεραίνει ὅτι «ὁ ἡρωϊσμός τῶν Ἑλδυκαρίων πού θυσιάστηκαν ἀπό ἀγάπη γιά τήν Κύπρο καμία σχέση δέν εἶχε μέ τίς ἀποφάσεις διοικητικῶν κέντρων πού πρόδωσαν καί πούλησαν τό λαό της». Ψέγει, ὅμως, καί τίς κατοπινές κυβερνήσεις πού κράτησαν ἄγνωστο καί φιμωμένο αὐτό τό ἔπος. Γιατρός ὁ συγγραφέας, χρησιμοποιεῖ καί ὄρους ἱατρικούς: «Στό DNA τοῦ Ἑλδυκάριου ὑπάρχει λίγο ἀπό τό DNA τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Αὔξεντίου, τοῦ Παλληκαρίδη... μέσα στό DNA τῶν ἀνθρώπων τῆς Χούντας βρισκόταν τό DNA τοῦ Ἐφιάλη».

Μέ τό ἔπος τῆς ΕΛΔΥΚ ἀνοίγει, γιά τό συγγραφέα, καί μιά χαραυγή ἐλπίδας: «Ἄν καί στό μέλλον χρειαστεῖ νά φυλάξουμε Θερμοπύλες... θά ὑπάρχουν αὐτοί πού θά ἀντισταθοῦν. Γιατί στόν Ἑλληνισμό ἡ μαγιά πάντα μένει».

Κάποια στιγμή, μετά τήν πρώτη φάση τῆς εἰσβολῆς, οἱ ὑποψήφιοι Ἑφεδροὶ Ἀξιωματικοὶ μεταφέρθηκαν στή Λευκωσία. Στή διάρκεια τῆς μετάβασης, ὁ Ἄρης φέρει συνειρμικά στή σκέψη του τήν κατάληψη τῆς Κύπρου ἀπό τοὺς Τούρκους τό 1570. Ἴσως τό γεγονός ὅτι οἱ Τοῦρκοι δημιούργησαν ἤδη προγεφύρωμα, μέ τήν πρώτη εἰσβολή, εὐκόλυνε αὐτοὺς τοὺς συνειρμούς. Σκεφτόταν πῶς καί τότε τά πράγματα ἦταν δύσκολα, ὁ πληθυσμός συρρικνώθηκε, μὰ ἐπιζήσαμε. Ἦταν ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία καί τώρα ἐπικαλεῖται, ἦταν ἡ δύναμη τῆς φυλῆς, ἦταν ἡ δύναμη τῶν ἠθικῶν δυνάμεων πού στό τέλος σκεπάζει τοὺς ἀδυνάτους καί

ἀδίκημένους, ὅ,τι κι ἂν ἦταν, ἐπιβιώσαμε τότε. Μά ποῦ νᾶ ἔξερε τότε ὁ ἥρωας τοῦ ἀφηγήματος ὅτι τώρα τά πράγματα ἦταν πολὺ πιο δύσκολα ἀπὸ ὅποιανδήποτε ἄλλη φορά! Οἱ Τοῦρκοι δέν ἦρθαν γιὰ ἐκφοβισμό. Οὔτε γιὰ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση. Ἦλθαν γιὰ νά μείνουν. Καί μάλιστα μέ τίς νέες, πλήρως ἀποτελεσματικές καί δοκιμασμένες μεθόδους τῆς ἐθνοκάθαρσης, τοῦ ἐποικισμού καί τῆς τελικῆς προσάρτησης δέν ἀμφέβαλλαν γιὰ τὴν ἐπιτυχία. Ὅταν ἡ γεωγραφικὴ θέση τῆς Τουρκίας τὴν κάνει περιζήτητη σύμμαχο γιὰ στρατιωτικούς σκοποὺς σέ Ἀνατολή καί Δύση· ὅταν οἱ ἀγωγοὶ πετρελαίου ἀναγκαστικά περνοῦν ἀπὸ τό ἔδαφός της· ὅταν ὁ πληθυσμὸς της ἐνδιαφέρει τοὺς βιομηχάνους καί ἐμπόρους τῆς Εὐρώπης, ποιὸς θά κοιτάξει ἢ θά ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τό δίκαιο τῆς μικρῆς Κύπρου; Κι ὅταν, ἀκόμα, κάποιοι νιώθουν μειονεκτικὰ ἀπέναντι στὰ κατορθώματα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, πῶς θά ἀνέχονταν ἓνα τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ νά εὐημερεῖ; Μ' αὐτές τίς σκέψεις φτάνουν στὴ Λευκωσία, διανυκτερεύουν στὴ Λακατάμια, ἐνῶ τοὺς περιμένουν οἱ μαῦρες μέρες τῆς δεύτερης φάσης τῆς εἰσβολῆς.

Στὸ διάστημα τῆς δεύτερης φάσης τῆς εἰσβολῆς δύο συνάδελφοι τοῦ Ἄρη, ὑποψήφιοι Ἐφεδρὸι Ἀξιωματικοί, οἱ Κώστας Σαββίδης ἀπὸ τὸν Στατό καί Ἀντρέας Χρίστου ἀπὸ τὴν Πέτρα σκοτώθηκαν ἀπὸ τουρκικὸ ὄλμο στὰ ὑψώματα τῆς Ἀγλαντζιάς. Ὁ θάνατός τους συγκλονίζει τό συγγραφέα πού ἀφιερώνει τό βιβλίο σ' αὐτούς. Παράλληλα αὐξάνει καί ἡ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὴν ἀπουσία τῆς Ἑλλάδας. «Περιμένουν οἱ στρατιῶτες νά δοῦν ἔστω καί γιὰ λίγο ἓνα ἐλληνικὸ ἀεροπλάνο. Ἡ Ἑλλάδα, ἡ μιὰ ἀπὸ τίς τρεῖς ἐγγυήτριες δυνάμεις, σταθερά ἀποῦσα», σημειώνει. Ποῦ νᾶ ἔξερε, ὅτι στὰ μετόπισθεν ὅλοι ἐμεῖς ἀκούσαμε ἀπὸ τά χεῖλη τοῦ Ἑλληνα Πρωθυπουργοῦ ὅτι «ἡ Ἑλλάς λόγω ἀποστάσεως δέν μποροῦσε νά ἐπέμβει». Παρέμεινε σέ ἀπόσταση ἀσφαλείας, «μακρόθεν θεωροῦσα τά γενόμενα».

Στὴν τελευταία ἐνότητα τοῦ βιβλίου πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἐκχειρίδα, γίνεται ἀποτίμηση τῶν συνεπειῶν τοῦ «πολέμου», ἀσκεῖται κριτικὴ στοὺς ὑπαιτίους τῆς συμφορᾶς, δικούς μας καί

ξένους, καί παρέχονται υπό τύπον υποθήκης από τόν πατέρα τοῦ ἸΑρη οἱ προϋποθέσεις ἐπιβίωσης τοῦ τόπου μετά τήν καταστροφή.

Οἱ συνέπειες τοῦ «πολέμου» δέν ἐξαντλοῦνται στους νεκρούς, τούς τραυματίες, τούς ἀγνοούμενους, τήν προσφυγιά, οὔτε καί ἐκτείνονται μόνον στήν περίοδο πού ἔγινε ὁ πόλεμος. Οἱ συνέπειες θά σημαδέψουν ἔντονα τίς ἐπόμενες γενιές καί τήν εξέλιξη τῆς κοινωνίας. Ὁ φόβος, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ ἀβεβαιότητα θά ἐπηρεάσουν τήν κοινωνία στό μέλλον. «Ἡ διάσπαση τῶν κοινωνικῶν δομῶν θά δημιουργήσει μιὰ μόνιμη ἀνωμαλία σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μέ ἀποτέλεσμα τή θλιβερή μετάβαση ἀπό ἓνα ἠθικό κώδικα σ' ἓνα ἄλλο!

Ὅσον ἀφορᾷ τούς ὑπαίτιους τῆς τραγωδίας, μέ πρώτους ἡγήτορες τούς ἸΑγγλους ἀποικιοκράτες, ὁ συγγραφέας σημειώνει πώς μποροῦν τώρα, ἀφοῦ πέτυχαν τό σκοπό τους, νά ἀσχοληθοῦν ἀμέριμνοι μέ νέες διακηρύξεις περί ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ἀνθρωπος μέ ξεκάθαρες ἀντιλήψεις ὡς πρός τίς συντεταγμένες στίς ὁποῖες θά πρέπει νά κινηθοῦμε προκειμένου νά ἐπιβίωσουμε μετά τήν καταστροφή, δίνει ὁ συγγραφέας τίς κύριες συνιστώσες τοῦ ἀγώνα. Λέει χαρακτηριστικά (τά θέτει στό στόμα τοῦ πατέρα τοῦ ἸΑρη): «Θεωρῶ ὅτι στόχος μας εἶναι: Ἡ βιολογική καί πολιτιστική ἐπιβίωση, ἡ ἀντοχή, ἡ μόνιμη εἰρήνη, ἡ σταθερότητα καί ἡ μετρημένη ἀφθονία». Θεωρῶ, μέ τή σειρά μου, ὅτι στόν ὅρο πολιτιστική ἐπιβίωση περιλαμβάνεται καί ἡ δυνατότητα διαχείρισης τῆς τύχης μας, ἡ ἀπελευθέρωση, καί ὄχι ἀπλῶς ἡ ἐπιβίωση τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων μας κάτω ἀπό ξένη κυριαρχία.

Μιά κύρια συνιστώσα τοῦ ἀγώνα μας εἶναι ἡ γλῶσσα μας, «πού ἐκφράζει τήν ἐνότητα τοῦ γένους μας καί συμπυκνώνει τά πιό πολύτιμα πολιτιστικά στοιχεῖα τῆς ἐλληνικότητάς μας». Αὐτή τή γλῶσσα, πού μιλήθηκε καί γράφτηκε ἀπό τόν Ὅμηρο, τόν Πλάτωνα, τόν Ἀριστοτέλη, τόν Ἀπόστολο Παῦλο, τόν Αὐξεντίου, τόν Παλληκαρίδη, ὀφείλουμε νά τή διαφυλάξουμε ὡς κόρη

ὀφθαλμοῦ. Καί πράγματι ἡ γλῶσσα δέν εἶναι ἀπλῶς μέσο συνεννόησης, εἶναι συμπυκνωμένο σύνολο ἀξιῶν, χαρακτηριστικῶν τῆς φυλῆς μας. Ἀναφέρω καί πάλι (πολλές φορές χρησιμοποιοῦν αὐτό τό παράδειγμα) τή λέξη ἄνθρωπος: Στά Ἑλληνικά ἔχει τό περιεχόμενο τοῦ ἄνω θρώσκειν, νά βλέπει πρός τά πάνω. Τό homo (human being) δηλώνει τή χθόνια προέλευση τοῦ συγκεκριμένου ὄντος.

Εἶναι ὕστερα καί ἡ Ὁρθόδοξη πίστη μας πού εἶναι ταυτόχρονα συνιστώσα τοῦ ἀγῶνα ἀλλά καί στόχος ἡ διαφύλαξή της. Ἀπό τότε πού τό ἐλληνιό ἔθνος δέχτηκε τόν Χριστιανισμό, τά δύο μεγέθη ἔγιναν ἀδιαχώριστα. Ὅσοι ἀλλαξοπίστησαν ἔχασαν καί τήν ἐθνική ταυτότητά τους. Γι' αὐτό καί εἶναι ἐκ τῶν «ὧν οὐκ ἄνεν» ἡ διαφύλαξη τῆς Ὁρθόδοξης πίστεως μας.

Τέλος, εἶναι καί οἱ ἀξίες καί οἱ παραδόσεις μας πού ἐκφράζουν τόν διαχρονικό Ἑλληνισμό πού πρέπει νά διαφυλαχθοῦν. «Ἄν χάσουμε τήν ταυτότητά μας πού διαφυλάσσει τήν ἱστορική μας συνέχεια», λέει, «ἀκόμα καί τήν ἰδεώδη λύση νά μᾶς παραχωρήσουν, χάσαμε τό παιχνίδι».

Ὡς ἐπίλογο, ὁ συγγραφέας ἔχει τήν ἐπιστροφή στό σήμερα. Ἄς μήν ξεχνοῦμε ὅτι τό ὅλο ἀφήγημα ἐκτυλίχθηκε ὡς σκέψεις τοῦ Ἄρη κάποιο πρῶν πού πηγαίνει πεζός στό ἱατρεῖο του. Ὁ Ἄρης νιώθει τόν Κύπριο τοῦ 2008, νά κυριαρχεῖται ἀπό τή μέριμνα τῆς καθημερινότητας, τόν καταναλωτισμό, τόν ὀρθολογισμό. Νά ζεῖ μέσα στήν ὁμίχλη τῆς μηδενιστικῆς ζωῆς, στερούμενος τῆς ζωηφόρου ἐνέργειας πού ἔχει ἡ θυσία τῶν προγόνων του. Ἐν τούτοις τελειώνει τό ἀφήγημά του μέ τήν ἐλπίδα νά μπορέσει ὁ σημερινός Ἑλλην Κύπριος «νά δεῖ τήν δοξασμένη γενιά τῶν προγόνων του, νά νιώσει τήν ἱερότητα τῶν ἀγώνων τους καί νά συναισθανθεῖ τή σημασία πού ἔχει ἡ Ἱστορία καί ἡ ἱστορική συνέχεια μέσα ἀπό τήν ὁποία πηγάζουν οἱ ρίζες τῆς ζωῆς του καί τό μυστήριο τῆς αἰωνιότητος τοῦ ἔθνους του».

Ἐδῶσα ἀναλυτικά τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου τοῦ Δρα Χάρη Κουπάτου. Ἴσως νά σᾶς ἔχω κουράσει ἀλλά θεώρησα σωστό νά

ἀναφερθῶ στὰ σχόλια καί τίς ἀνησυχίες τοῦ συγγραφέα γύρω ἀπό το ἐθνικό μας πρόβλημα πού πλαισιώνουν τήν ἱστορική ἀφήγηση τῶν γεγονότων. Εἶναι οἱ ἀνησυχίες πού διακατέχουν ὅλους μας. Κι ἂν θέλουμε νά ἔχουμε ἐλπίδα καί πιθανότητες σωτηρίας θά πρέπει νά ἀνανήψουμε: Νά μείνουμε πιστοί στίς ὑποθήκες πού δίνει ὁ συγγραφέας καί πού εἶναι οἱ αἰώνιες καί ἀκατάλυτες ἀρχές τῆς Φυλῆς μας. Νά ἀπορρίψουμε τόν ραγιαδισμό πού μᾶς ὀδηγεῖ στήν Τουρκοποίηση. Ὅφείλουμε, προσγειωμένοι στή στυγνή πραγματικότητα, ἀλλά καί μέ ἐθνική ἀξιοπρέπεια, νά διαπραγματευτοῦμε τό μέλλον μας καί νά ἐπιδιώξουμε μιά λύση πού νά ἐγγυᾶται τήν ἐθνική ἐπιβίωσή μας στή γῆ τῶν πατέρων μας. Οἱ συνεχεῖς ὑποχωρήσεις δέν ὀδήγησαν μέχρι σήμερα πουθενά. Ἄν ἐπιδιώξουμε μέ σταθερότητα καί γιά τό λαό μας ὅ,τι ὅλη ἡ Εὐρώπη καί ὅλος ὁ δημοκρατικός κόσμος ἀποδέχεται, δέν θά βροῦμε ἀνθρώπους πού νά μᾶς ἀρνηθοῦν αὐτά πού οἱ ἴδιοι ἐπιδιώκουν γιά τόν ἑαυτό τους. Ἐγρήγορση καρδιῶν εἶναι πού χρειάζεται. Εἶναι νομίζω καί τό μήνυμα καί ἡ εὐχή τοῦ συγγραφέα, τόν ὁποῖο καί συγχαίρω θερμά γιά τό ἔργο του.

Πάφος, 27 Νοεμβρίου 2009.